

Andoorn (*Stáchys grandiflóra* Benth.)

In dit speciale themanummer moet het begrip bijenplant ruimer worden gezien dan we tot nu toe gewoon zijn geweest. De redactie wenste namelijk graag een plant op te nemen waar nu eens géén honingbijen op vliegen, maar andere bijen.

Plantsoen in volle bloei

254

Begin augustus staat het plantsoen aan de Vondellaan in Leiden in volle bloei. Er staan grote groepen vaste planten, een lust voor het oog. We vinden er onder meer gewone lavendel (*Lavándula angustifólia* Mill.), zonnekruid (*Helénium hybríden*), grote kattenstaart (*Lýthrum salicária* L.), duizendblad (*Achilléa filipendulína* Lam.) en andoorn (*Stáchys grandiflóra* Benth. cv. 'Superba'). Bij zonnig warm weer is het bij uitstek de gelegenheid het insectenbezoek in zo'n plantenverzameling te bekijken. Hoe is het bijenbezoek? M'n bijenvolken staan namelijk in de directe omgeving! Op de grote gele bloemschermen van het duizendblad geen insect te vinden. De kattenstaart en de laatste bloemen van de lavendel hebben belangstelling van hommels en een enkele honingbij. Boven de bloemhoofdjes van het zonnekruid gonst het van de honingbijen. Ook is er nog een enkele zweefvlieg te vinden. De bloemen van de andoorn worden druk bezocht door veel hommels en wolbijen. Opvallend is dat het zonnekruid alleen maar bezoek heeft van honingbijen. De buisbloemen van de plant zijn maar 3 mm lang en er is gezien de drukte van de honingbijen veel te halen. Maar hommels talen er niet naar en geven de voorkeur aan andere bloemen in de directe omgeving. Insecten met een lange tong, zoals bijvoorbeeld de hommels, bezoeken over het algemeen bij voorkeur bloemen met een lange bloemkroon, en dus diep gelegen nectar. Zo een is de *Stáchys grandiflóra* Benth.

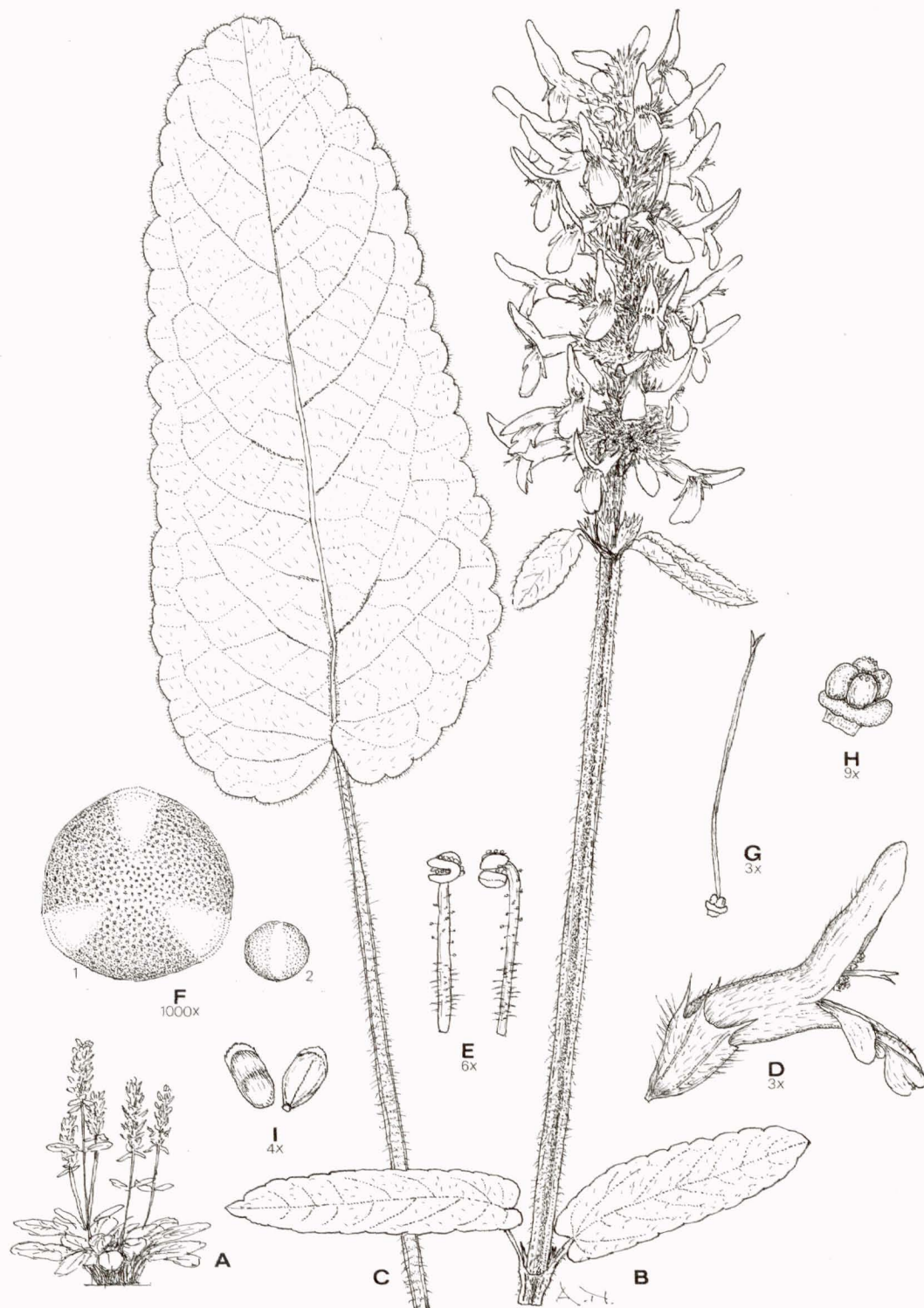
Twee soorten voor de tuin

Het geslacht andoorn (*Stáchys* L.) is met ongeveer 200 soorten een van de grotere geslachten van de lipbloemenfamilie (*Labiátae*). Met uitzondering van Australië en de poolgebieden is het geslacht over de gehele wereld vertegenwoordigd. In ons land zijn er vijf soorten inheems. Cultuurvariëteiten van twee soorten worden hier voor tuinbeplanting toegepast. Het zijn *Stáchys byzantína* K. Koch, ook wel ezelsoor genoemd, met witwollig behaarde bladen, en *Stáchys*

grandiflóra Benth., die inheems is in de Kaukasus, Turkije en Iran. Van de laatste soort zijn diverse variëteiten in cultuur gebracht, waaronder onze andoorn, de cultivar 'Superba'. Het is een fraaie plant waarvan de onderste bladeren dicht bij elkaar staan en als het ware een rozet vormen. Ze hebben een lange steel en een grofgekartelde rand; aan de voet zijn ze hartvormig. De nerven liggen verdiept in de bladschijf. De plant heeft rechtopstaande bloeistengels, waaraan hoogstens drie paar tegenover elkaar staande bladen zitten. In een enkel geval vormen zich in de oksel van de onderste bladen eveneens bloeistengels. De bloemen staan dicht op elkaar in schijnschermen in de oksel van kleine schutbladen. De schermen staan zo dicht bij elkaar dat ze de bloeiwijze een aarvormig aanzien geven. De bloemen hebben een donkere purperroze kleur. De bloemkroon bestaat uit een cilindervormig deel, een bovenlip en een onderlip. Hij is zowel aan de buitenkant als aan de binnenkant behaard. De bloemen zijn proterandrisch: als eerste komt het stuifmeel vrij. De meeldraden, het zijn er vier, liggen tegen de bovenlip en het stuifmeel komt daardoor op de bovenzijde van insecten die nectar komen puren. Na verloop van tijd gaat de tussen de meeldraden gelegen stijl verder uitgroeien en steekt, in het vrouwelijke stadium van de bloei, de gevorkte stempel ver buiten de bloemopening, zodat bezoekende insecten er met de rug langs strijken. Voor het opnemen van de nectar is een lange insectentong nodig, want het buisvormig deel van de bloemkroon is ongeveer 1 cm lang en het nectarium ligt op een discus onder het vruchtbeginsel. Wolbijen hebben er met een tong van 9-10 mm en hommels met nog grotere tonglengten blijkbaar geen moeite mee. De onderlip van de bloemen is voor insecten een geschikte landingsplaats. Een honingmerk ontbreekt bij deze andoorn. Op de helmknoppen en op het vruchtbeginsel zitten kleine glanzende bolletjes. Het zijn klieren die vaak bij soorten van deze familie worden aangetroffen.

Vermeerdering

In de bloemkelk, die aan de plant blijft, vormen zich na bestuiving nootjes, maximaal vier stuks. Ze kunnen na rijping van het zaad soms nog lang in de kelk blijven. Wie de plant wil vermeerderen kan haar op gezette tijden beter scheuren, want het is niet zeker dat uit zaad de originele cultivar tevoorschijn komt.



Andoorn (*Stachys grandiflora* Benth. Cv. 'Superba')

A habitus; B bloeiwijze; C blad onder aan de plant; D bloem in het vrouwelijke stadium; E meeldraden; F stuifmeelkorrel: 1 polair, 2 equatoriaal; G stamper; H vruchtbeginsel met nectarium; I nootjes.